

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

KÜLTÜR VARLIKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI PROJELER MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKLENİCİ FİRMA

İŞİN ADI :

2020/1 İSTANBUL GENELİ TESCİLLİ KÜLTÜR
VARLIKLARININ RÖLÖVE, RESTİTÜSYON,
RESTORASYON, MÜHENDİSLİK VE ÇEVRE DÜZENLEME
PROJELERİNİN HAZIRLANMASI HİZMET ALIM İŞİ

PROJE ADI :

KARA SURLARI KMED RAPORU HAZIRLANMASI İŞİ

YAZARLAR :

GÜLTEN BAYRAKTAR

FÜSUN DOĞANYILMAZ

DANIŞMANLAR :

NEVRA ERTÜRK

BARIŞ ALTAN

ÖMER DEVRİM AKSOYAK

İDARE ONAYI

KONTROL TEŞKİLATI

KONTROL TEŞKİLATI

MÜDÜR YARDIMCISI

KÜLTÜR VARLIKLARI PROJELER MÜDÜRÜ

...../...../.....
O N A Y

İSTANBUL KARA SURLARI

KÜLTÜREL MİRAS ETKİ

DEĞERLENDİRME RAPORU

İstanbul
Ekim 2020

YAYIN BİLGİSİ

İşveren

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı

Kültür Varlıkları Projeler Müdürlüğü

Hazırlayanlar

Gülten Bayraktar, Y. Mimar
Kentsel Koruma ve Planlama Uzmanı

Fusun Doğanyılmaz, Y. Mimar
Restorasyon Uzmanı

Danışmanlar

Doç. Dr. Nevra Ertürk, Arkeolog
Yıldız Teknik Üniversitesi

Barış Altan, Y. Mimar, Restorasyon Uzmanı
Brandenburg Teknik Üniversitesi, Cottbus-Senftenberg

Arş. Gör. Dr. Ömer Devrim Aksoyak, Mimar
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

RAPOR KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEN DÜNYA MİRASI ALANI

Kara Surları: UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı İstanbul'un Tarihi Alanları'nın bir bileşenidir.

Konum: 35T 661549 mD 4539225mK- 35T 663132mD, 4545223mK

Tescil Kararı: 09 COM XA

Tescil Tarihi: 1985

İŞİN ADI :	2020/1 İSTANBUL GENELİ TESCİLLİ KÜLTÜR VARLIKLARININ RÖLÖVE, RESTİTÜSYON, RESTORASYON, MÜHENDİSLİK VE ÇEVRE DÜZENLEME PROJELERİNİN HAZIRLANMASI HİZMET ALIM İŞİ	
PROJE ADI :	KARA SURLARI KMED RAPORU HAZIRLANMASI İŞİ	
HAZIRLAYANLAR :	GÜLTEN BAYRAKTAR	
	FÜSUN DOĞANYILMAZ	
DANIŞMANLAR :	NEVRA ERTÜRK	
	BARIŞ ALTAN	
	ÖMER DEVRİM AKSOYAK	

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ.....	6
ŞEKİL LİSTESİ	7
TABLO LİSTESİ.....	11
EKLER	12
ÖZET	13
1. GİRİŞ	15
2. YÖNTEM.....	17
3. İSTANBUL KARA SURLARI MİRAS ALANI.....	19
3.1. Alanın Konumu	22
3.2. Alanın Tarihçesi	25
3.3. Alanın Önemi ve Üstün Evrensel Değeri	31
3.4. Alanın Mimari Tanımı	37
3.4.1. Kara Surları Savunma Sistemi.....	38
3.4.2. Sur Kapıları	43
3.4.3. Sur Üzerinde Bulunan Merdivenler.....	51
3.5. Yasal Düzenlemeler.....	52
3.5.1. Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Kararları (K.A.N.İ.P.).....	52
3.5.2. Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Kararları (K.A.U.İ.P.).....	53
3.5.3. Kara Surları Koruma Alanı'nı Etkileyen Yasal Düzenlemeler.....	55
3.6. Kara Surları Koruma Bandı.....	58
3.6.1. Bostan Alanları	60
3.6.2. Mezarlık Alanları.....	66
3.6.3. Yenileme Alanları ve Yeni Yapılaşmalar.....	69
3.7. Yönetim Şeması.....	76
4. İSTANBUL KARA SURLARI RÖLÖVE, RESTİTÜSYON VE RESTORASYON PROJELERİ	81
4.1. Tahribat ve Onarımlar	82
4.2. Proje Müelleflerinin Değerlendirmesi: Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projelendirme Etapları ve Projelerin Tanımı.....	88
4.2.1. 1. Etap Rölöve ve Restitüsyon Projelerinin Tanımı	89
4.2.2. 2. Etap Rölöve ve Restitüsyon Projelerinin Tanımı	122
4.2.3. 3. Etap Rölöve ve Restitüsyon Projelerinin Tanımı	163
4.2.4. 4. Etap Proje Alanı.....	215
4.3. Proje Müelleflerinin Değerlendirmesi: Birinci, İkinci ve Üçüncü Etap Proje Alanlarının Restorasyon Kararları.....	216
5. KARA SURLARI'NI YORUMLAMA.....	229
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	233
7. KAYNAKÇA	240
EKLER	244

KISALTMA LİSTESİ

AYP	Alan Yönetim Planı
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DMA	Dünya Mirası Alanı
DMK	Dünya Mirası Komitesi
DML	Dünya Mirası Listesi
DMM	Dünya Mirası Merkezi
GABAM	Koç Üniversitesi Geç Antik Çağ ve Bizans Araştırmaları Merkezi
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
İ.B.B.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
IFEA	Institut Français d'Études Anatoliennes
KMED	Kültürel Mirası Etki Değerlendirmesi
SÇD	Stratejik Çevresel Değerlendirme
SOC	State of Conservation
TAÇ Vakfı	Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ÜED	Üstün Evrensel Değer
YP	Yönetim Planı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	Kara Surları Dünya Mirası Alanı sınırları, 2011 ve 2015	20
Şekil 2	İstanbul Tarihi Yarımada'da Kara Surları'nın konumu	23
Şekil 3	İstanbul Tarihi Yarımada ve surlar	25
Şekil 4	Konstantin ve II. Theodosius surları	27
Şekil 5	1815 Kauffer ve 1821 tarihli Kara Surları haritaları	28
Şekil 6	1853-1860 -1882 tarihli Stolpe Kara Surları haritaları	29
Şekil 7	1913-14 Alman Mavileri, 1918 tarihli Necip Bey ve 1922 tarihli haritalar.....	29
Şekil 8	Altın Kapı.....	30
Şekil 9	Krischen'e göre Region Kapı (Mevlevihane Kapı).....	31
Şekil 10	İstanbul'un Tarihi Alanları.....	32
Şekil 11	Kara Surları Mermer Kule - Ayvansaray arası, İstanbul Tarihi Yarımada	38
Şekil 12	Kara Surları'nın plan ve kesiti	39
Şekil 13	Kara Surları'nın kesiti.....	40
Şekil 14	Kara Surları'nın plan ve kesiti	41
Şekil 15	Sur burcunun kesiti	42
Şekil 16	Yedi Kule kapısı günümüzdeki görünümü.....	45
Şekil 17	Yedi Kule kapısına Dış Surda bir ikinci kapı mevcutken bakış.....	45
Şekil 18	Belgrad Kapı	46
Şekil 19	Silivri Kapı	47
Şekil 20	Mevlevihane Kapı	48
Şekil 21	Topkapı	48
Şekil 22	Sulukule Kapısı	49
Şekil 23	Edirne Kapı	50
Şekil 24	Eğrikapı.....	50
Şekil 25	Kara Surları üzerinde demir parmaklıklarla kapatılmış merdivenler.....	51
Şekil 26	Sur dibindeki boş alanların otopark olarak kullanımı	59
Şekil 27	Kara surları etrafındaki tanımlı açık alanlar.....	60
Şekil 28	Kara surları etrafındaki tanımsız açık alanlar	60
Şekil 29	Bostanların ve Kara Surları'nın Yedikule Kalesi'nden görünüşü, 1937.....	61
Şekil 30	Kara Surları'nın hendeği içindeki bostanlar.....	61
Şekil 31	Günümüzde Kara Surları bostan alanları	65
Şekil 32	Silivrikapı hipojesi	67
Şekil 33	Eğrikapı ve Hz. Hafır türbesi	68
Şekil 34	Sur koruma bandında mezarlık alanı, Edirnekapı yakınları	68
Şekil 35	Kara Surları etrafındaki yapılaşma.....	71
Şekil 36	İnşaat alanı ve Komnenos Duvarları'nın bir bölümü, Tokludedde mahallesi.....	72
Şekil 37	Sulukule Projesi	73
Şekil 38	Yedikule Konakları	74
Şekil 39	Cer İstanbul Projesi.....	74
Şekil 40	Yedikule İç Kalesi.....	83
Şekil 41	Bizans döneminden itibaren Yedikule hisarı ve kapısının geçirdiği değişiklikler	83
Şekil 42	1963 tarihli Prost planı	84
Şekil 43	Kara Surları projelendirme etapları.....	89
Şekil 44	1. Etap proje alanı	90
Şekil 45	1. Etap, Bölüm 1-1, 1-2, BA1-BA13 burçları arası vaziyet planı	92
Şekil 46	BA5-BA9 burçları arası, 2020	93

Şekil 47	BA10-BA13 burçları arası, 2020	94
Şekil 48	Dönem analizi lejantı	95
Şekil 49	1. Etap restitüsyon plan ve görünüşleri	96
Şekil 50	1. Etap restitüsyon plan ve görünüşleri	97
Şekil 51	Şematik sur planı	98
Şekil 52	1. Etap, Bölüm 2, B96-B90 burçları arası vaziyet planı	98
Şekil 53	T90 burcu, 2020	101
Şekil 54	1929 tarihli Pervititch haritası (T90-T96 burçları).....	104
Şekil 55	Ayverdi haritası (T90-96 burçları)	105
Şekil 56	1. Etap, Bölüm 3, T89-T82 burçları arası vaziyet planı	106
Şekil 57	T89 burcu, 2020	106
Şekil 58	T88-T89 burçları arasındaki sur duvarı, 2020.....	107
Şekil 59	T86-T87 burçları arasında bulunan Edirne Kapı, 2020.....	108
Şekil 60	T86 burcu, 2020	109
Şekil 61	T84 burcu, 2020	110
Şekil 62	T83 burcu ve sur duvarı	111
Şekil 63	T87-T86 burçlar arası restitüsyon çizimi ön cephe (Edirne Kapı).....	112
Şekil 64	T88-T85 burçları arası restitüsyon çizimi ön cephe (Edirne Kapı).....	113
Şekil 65	1. Etap, Bölüm 3, T74-T81 burçları arası vaziyet planı	115
Şekil 66	Sulukule Kapı, 2020.....	118
Şekil 67	T77 burcu ve sur duvarı, 2020	118
Şekil 68	T76 burcu ve sur duvarı, 2020	119
Şekil 69	T75 burcu ve sur duvarı, 2020	119
Şekil 70	T74 burcu ve sur duvarı, 2020	120
Şekil 71	Yıkılmış T73 burcu ve sur duvarı, 2020	121
Şekil 72	2. Etap proje alanı (Mermer Kule ve 19 adet burç).....	122
Şekil 73	2. Etap, Bölüm 1, Mermer Kule burcu ve burcun eklemlenen sur duvarları	123
Şekil 74	Mermer Kule burcu +7.00 kotu planı-Analitik Rölöve.....	124
Şekil 75	Mermer Kule burç cepheleri-Analitik Rölöve	125
Şekil 76	Mermer Kule burcu güneybatı mazgal penceresi, güneybatı nişi (2017).....	125
Şekil 77	Kuzeybatı mazgal penceresi ve 3. Kata çıkan basamaklar.....	126
Şekil 78	3-3 kesiti, 5-5 kesiti-Analitik Rölöve.....	127
Şekil 79	1-1 kesiti -Analitik Rölöve.....	127
Şekil 80	Mermer kule (2020)	128
Şekil 81	Mermer kule hava fotoğrafı (2017).....	128
Şekil 82	Mermer kule deniz tarafından fotoğrafı	129
Şekil 83	Mermer kule eski fotoğrafı.....	130
Şekil 84	Mermer kule Restitüsyon Projesi +21.00 kotu ve +16.00 kotu planları.....	130
Şekil 85	Mermer kule Restitüsyon Projesi 1-1 Kesiti	132
Şekil 86	Mermer kule Restitüsyon Projesi 2-2 Kesiti, 3-3 Kesiti	132
Şekil 87	2. Etap, Bölüm 2, T1-T4 burçları arası vaziyet planı	133
Şekil 88	T1 burcu ve sur duvarları, 2017	134
Şekil 89	T1-T2 burcu arasındaki iç surun ön cephe (doğu cephesi) rölövesi.....	135
Şekil 90	T2 burcu, 2017	136
Şekil 91	T3 burcu, 2017	137
Şekil 92	T4 burcu ve sur duvarları, 2017	138
Şekil 93	T4 burcunun 3 ve 4 no.lu cephelerinde Romanos'u öven kitabe çizimleri.....	138
Şekil 94	T2 Kule Restitüsyon Projesi Kesiti	139

Şekil 95	Krischen'e ait restitüsyon çizimlerinde T1- T2-T3 burçları arası iç sur ön cephe silüeti	140
Şekil 96	2. Etap, Bölüm 3, T5-T6 burçları arası vaziyet planı	141
Şekil 97	T5 burcu ve sur duvarı, 2017	142
Şekil 98	T6 burcu ve sur duvarları, 2017	143
Şekil 99	Krischen'e ait restitüsyon çizimlerinde T4- T6 burçları arası iç sur ön cephe silüeti	143
Şekil 100	T4 ve T6 burçları arası restitüsyon projesi iç sur arka cephe silüeti	144
Şekil 101	T4 ve T6 burçları arası restitüsyon projesi iç sur ön cephe silüeti	144
Şekil 102	2. Etap, Bölüm 4, T11-T23 burçları arası vaziyet planı	145
Şekil 103	2. Etap, Bölüm 1-1, T11-T15 burçları arası vaziyet planı	145
Şekil 104	Yedikule Kapı, 2017.	146
Şekil 105	Krischen'e ait çizimler	148
Şekil 106	2. Etap, Bölüm 1-2, T15-T19 burçları arası vaziyet planı	151
Şekil 107	T16-T17-T18 burçları ve sur duvarları, 2020	152
Şekil 108	T17-T18 burçları ve sur duvarları, 2020	153
Şekil 109	2. Etap, Bölüm 1-3, T19-T23 burçları arası vaziyet planı	156
Şekil 110	T20-T19-T18 burçları ve sur duvarları, 2020	157
Şekil 111	T21-T22 burçları ve sur duvarı, 2020	158
Şekil 112	T22-T23 burçları ve Belgrad Kapı, 2020	159
Şekil 113	Belgrad Kapı eski fotoğrafı	161
Şekil 114	3. Etap proje alanı (27 adet burç)	163
Şekil 115	3. Etap, Bölüm 1, T52-T49 burçları arası vaziyet planı	164
Şekil 116	T52-T51-T50-T49 burçları	165
Şekil 117	T50-T51 burçları (2019) ve Mevlevihane Kapı	166
Şekil 118	T51 burcu kesitleri	166
Şekil 119	T51-T50 burçları ve sur duvarları	167
Şekil 120	3. Etap, Bölüm 2, T44-T50 burçları arası vaziyet planı	170
Şekil 121	T49-T48 arasındaki ön sur duvarı, 2017	171
Şekil 122	T47 burcu, 2017	172
Şekil 123	T47-T46 arasındaki OT47 burcu, 2017	173
Şekil 124	T46 burcu, 2017	173
Şekil 125	T45 burcu, 2017	174
Şekil 126	T47-T46 burçları	176
Şekil 127	Hendek, ön sur ve arka surun rekonstrüksiyonları	176
Şekil 128	T48,T47,T46,T45,T44 burçları, 1930'lar	177
Şekil 129	3. Etap, Bölüm 3, T36-T45 burçları arası vaziyet planı	178
Şekil 130	T44 burcu, 2017	178
Şekil 131	T43 burcu, 2017	179
Şekil 132	T39-T40 burcu, sigma, 2017	180
Şekil 133	T37 burcu, 2017	181
Şekil 134	3. Etap, Bölüm 4, T34-T37 burçları arası vaziyet planı	183
Şekil 135	T36 burcu, 2017	184
Şekil 136	Silivri Kapı dış kısmı, 2017	185
Şekil 137	Silivri Kapı iç kısmı, 2017	186
Şekil 138	T35 burcu, 2017	187
Şekil 139	Cornelius Gurlitt restitüsyon denemesi genel perspektif çizimi	188
Şekil 140	Silivri Kapı ön sur dışında yer alan yapılar, 1875 -1890	189
Şekil 141	Silivri Kapı ana sur iç duvarı üzerinde yer alan kapı ve üzerindeki detaylar	192

Şekil 142	3. Etap, Bölüm 5, T29-T35 burçları arası vaziyet planı	193
Şekil 143	OT36 burcu, 2017	194
Şekil 144	OT36 - OT35 burcu arasındaki sur duvarının onarım gören ve görmeyen bölümü, 2017	194
Şekil 145	OT35 burcu, 2017	195
Şekil 146	OT34-OT33 burçları arasında uzanan sur duvarı, 2017	195
Şekil 147	OT 33burcu, 2017	196
Şekil 148	OT32 burcu, 2017	196
Şekil 149	OT31-OT30 burçları arasında yer alan su bendinin girişi, 2017.....	197
Şekil 150	T34 burcu kuzey cephesi, 2017.....	198
Şekil 151	T34-T33 arası sur duvarı, 2017	198
Şekil 152	T32 burcu, 2017	199
Şekil 153	T31 burcu, 2017	200
Şekil 154	T31-T30 arası sur duvarı, 2017.....	200
Şekil 155	T30 burcu, 2017	201
Şekil 156	T32-T33-T34 numaralı burçlar, 1939	202
Şekil 157	T31-T30 burçları, 1939	203
Şekil 158	3. Etap, Bölüm 6, T30-T23 burçları arası vaziyet planı	204
Şekil 159	T29 burcu doğu cephesi, 2017	205
Şekil 160	T29-T28 burçları arası sur duvarı	206
Şekil 161	T28 burcu batı cephesi, 2017	206
Şekil 162	T27 burcu doğu cephesi, 2017	207
Şekil 163	T26 burcu, 2017	208
Şekil 164	T25-T24 burçları arasındaki sur duvarı, 2017.....	209
Şekil 165	T24 burcu, 2017	210
Şekil 166	T28-T29 burçları, 1939	212
Şekil 167	T27-T26 numaralı burçlar, 1939	213
Şekil 168	T25, T26, T27, T28, T29, T30 burçları ve hendek duvarları, 1939	214
Şekil 169	4. Etap proje alanı (12 adet burç).....	215
Şekil 170	4. Etap proje alanı Vatan Caddesi - T62 arası (9 adet burç)	216
Şekil 171	4. Etap proje alanı Mevlanakapı – T55 arası (3 adet burç)	216
Şekil 172	1. Etap proje alanı (Ayvansaray-Vatan Caddesi arası) malzeme analizi örneği	217
Şekil 173	3. Etap proje alanı (T50-T51 burçları arası – Mevlevihane Kapı) malzeme analizi örneği.....	218
Şekil 174	3. Etap T50-T51 burçları arası (Mevlevihane Kapı) örnek hasar analizi paftası	219
Şekil 175	1. Etap projeleri hasar ve müdahale analizi lejandları	220
Şekil 176	1. Etap restorasyon projesi müdahale analizi lejandı-1	221
Şekil 177	1. Etap restorasyon projesi müdahale analizi lejandı-2	222
Şekil 178	1. Etap restorasyon lejandı	223
Şekil 179	Ayvansaray Vatan Caddesi arası Kara Surları tamamlama örneği	224
Şekil 180	Ayvansaray Vatan Caddesi arası Kara Surları restorasyon çalışması çizim örnekleri.....	224
Şekil 181	Ayvansaray Vatan Caddesi arası Kara Surları restorasyon çalışması çizim örnekleri.....	225
Şekil 182	Ayvansaray Vatan Caddesi arası Kara Surları restorasyon çalışması capping örneği.....	225

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı'nda yer alan ilçelerin yüzölçümlerinin dağılımı	76
Tablo 2	KMED paydaş planlama tablosu	80
Tablo 3	Yedikule ile Ayvansaray arasında 1986-1999 yılları arasında yapılmış proje ve uygulamalar.....	85

EKLER

Ek 1	Kara Surları koruma alanında yer alan kültür varlıkları	245
Ek 2	Kara Surları koruma alanında mülkiyet durumu	246
Ek 3	Kara Surları koruma alanında arazi kullanımı	247
Ek 4	İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı'nda yer alan yenileme alanları	248
Ek 5	Kara Surları koruma alanında 1/5000 nazım imar planı kararları	249
Ek 6	Kara Surları koruma alanında 1/1000 uygulama imar planı kararları	250
Ek 7	İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı İdari Sınırlar	251

ÖZET

Kara Surları'nın Restorasyon Projeleri'ne ilişkin Kültür Mirası Etki Değerlendirmesi Raporu, Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı İstanbul'un Tarihi Alanları'nın dört bileşeninden biri olan Kara Surları ve çevresinin özgün nitelikleri ile korunmasına yönelik olarak gerçekleştirilmekte olan restorasyon projelerinin miras alanının Üstün Evrensel Değeri'ne potansiyel etkisinin değerlendirilmesi amacı ile hazırlanmıştır. Kara Surları'nın yapısal sorunları fiziksel veya çevresel faktörlerin doğrudan/dolaylı olarak oluşturduğu tahribatlar, geçmiş ya da mevcut onarımlar incelenerek restorasyon projelerinin bu etkenler üzerindeki olumlu veya olumsuz sonuçları raporda değerlendirilmiştir. *ICOMOS Dünya Mirası Kültür Varlıkları İçin Etki Değerlendirmesi Rehberi'ne* dayanarak hazırlanan raporda, literatür tarama, alan ziyareti ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.

Altı bölümden oluşan raporda, giriş ve yöntem bölümünden sonraki 3. bölümde, Kara Surları Miras Alanı'nın Tarihi Yarımada içindeki yeri ve çevresinin tanımı yapılmış; sur koruma bandı içinde yer alan Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait tescilli anıtsal yapılar ile sivil mimari örnekleri şekil ve haritalarla; Sur Koruma Bandı'ndaki alanların sur içi ve dışındaki mülkiyet durumu, fonksiyon analizi ve arazi kullanımları ise tablo ve haritalarla desteklenerek açıklanmıştır. Bu bölümde, İstanbul'un yüzyıllar boyunca askeri savunma sistemini oluşturan Kara Surları'nın tarihçesi ile askerî, mimari, sosyo-kültürel, arkeolojik, sanatsal, somut ve somut olmayan değerleri hakkında bilgi verilmiş; Kara Surları Koruma Alanı'nın da yer aldığı İstanbul'un Tarihi Alanları'nın Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilme kriterleri, özgünlük ve bütünlüğü ile Üstün Evrensel Değeri açıklanmıştır. Kara Surları ve bulunduğu alanın mimari tanımının yapıldığı 3. bölümde, Kara Surları Koruma Bandı'ndaki bostanlar, mezarlıklar ile alanın bütünlüğünü ve Üstün Evrensel Değerini etkileyen yenileme alanları ve yeni yapılaşmalar incelenmiştir. Bu bölümde, kültür varlığının koruma ve yönetim sürecinin önemli bir parçası olan yasal düzenlemeler ve yönetim şeması hakkında bilgi verilmiş; Kara Surları Koruma Bandı'nın da içinde yer aldığı Tarihi Yarımada kentsel sit alanı için hazırlanan Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Fatih İlçesi sınırları içinde hazırlanan Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda yer alan ilgili plan kararları listelenerek, miras alanına olan etkileri değerlendirilmiştir. Miras alanı ile ilgili olan paydaşlar için paydaş analizi yapılmış ve alanın yönetim sistemi uygulamalarındaki ilgili kurum ve kuruluşlar bir tabloda gösterilmiştir.

Raporun 4. bölümünde, Kara Surları Restorasyon Projeleri için oluşturulan yaklaşım ile ilgili olarak, alanın özgünlüğünü ve bütünlüğünü doğrudan ya da dolaylı etkilemiş olan tahribatlar ve önceki dönemlere ait onarımlar incelenmiştir. Kara Surları Restorasyon Projeleri Proje Alanı, restorasyon projelerinin hazırlanması safhasında 4 etaba ayrılmıştır. Bu etaplardan 1, 2 ve 3 numaralı alanların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri 3 ayrı yüklenici firma tarafından hazırlanmıştır. Bu çerçevede raporun 4. bölümünde, proje etapları ve alınan kararlar hakkında bilgi verilmekte, harita ve çizimlerle proje etapları detaylı açıklanmaktadır.

Raporun 5. bölümünde, kültür varlıklarını/miras alanlarını yorumlama yaklaşımları tanımlanmakta, Dünya Mirası Alanı'nın önemli bir parçası olan Kara Surları'na özel yorumlama yaklaşımlarına dair öneriler sunulmaktadır.

Raporun Sonuç ve Öneriler bölümünde; restorasyon ve müdahale kararlarının miras alanının Üstün Evrensel Değeri, miras alanı ve kültür varlığının özgünlüğü ve bütünlüğü üzerindeki etkisi değerlendirilmiş, kültür varlığının ve dolayısıyla miras alanın sürdürülebilir yönetimi ile ilgili alınması gereken önlemler açıklanmış, miras koruma ve yönetim yaklaşımları çerçevesinde öneriler sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) Dünya Mirası Listesi'ne (DML) kayıtlı alanlar için her yıl hazırlanan *Koruma Durumu Raporlarında* (State of Conservation – SOC - Reports), varlığın/miras alanının mevcut fiziksel durumu, varlığı/miras alanını etkileyen faktörler ile alınan ya da alınması öngörülen önlemler hakkında bilgi verilmektedir. *UNESCO Dünya Mirası Uygulama Rehberi'nin* (2019) 118 maddesinde (mükerrer), Liste'ye kayıtlı varlıklara/miras alanlarına ya da çevresine yönelik gerçekleştirilecek imar projeleri ve faaliyetlerinden önce Taraf Devletlerin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Kültürel Mirası Etki Değerlendirmesi (KMED) ve/veya Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) çalışmaları yapmaları öngörülmektedir. Söz konusu değerlendirmeler, imar projeleri/faaliyetleri ile bunların varlığın/miras alanının Üstün Evrensel Değerine (ÜED) olumlu ya da olumsuz potansiyel etkilerini belirlemek; varlığın/miras alanının ya da çevresindeki kültür ya da doğal mirasa yönelik tahribatlara veya diğer olumsuz etkilere karşı alınabilecek önlemlerle ilgili öneriler geliştirmek üzere yapılmaktadır. Bu çalışmalar, ÜED'yi uzun vadeli korumayı, aynı zamanda varlığın/miras alanının afetlere ve iklim değişikliğine de daha dirençli olmalarını sağlayacaktır (UNESCO, 2019, 33).

Bu çerçevede, Türkiye'de hazırlanan KMED raporlarının amacı; Türkiye'de kültürel miras olarak tescilli anıt ve sitlerle Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı anıt ve sitlerle ilgili yapılacak her türlü imar projesi veya uygulamanın, mirasın Üstün Evrensel Değerine, özgünlük ve bütünlüğüne yönelik olumlu ya da olumsuz etkilerini incelemek, öneriler geliştirmek; söz konusu anıt ve sitlerin sürdürülebilir koruma ve yönetimine katkı sağlamaktır.

1985 yılında Üstün Evrensel Değere sahip olduğu kabul edilerek UNESCO DML'ye kaydedilen ve İstanbul'un Tarihi Alanları içerisinde yer alan Kara Surları Koruma Alanı, Sultanahmet Kentsel ve Arkeolojik Koruma Alanı, Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı, Zeyrek Camii (Pantokrator Kilisesi) ve Çevresi Koruma Alanı ile birlikte miras alanının 4 bileşeninden biridir. Kara Surları Koruma Alanı, kentsel dokunun, kentin gündelik yaşamının ve dinamiğinin önemli bir parçası olup, tarihi bir belge niteliği de taşımaktadır. Bu nedenle, Kara Surları ve çevresinde yapılması planlanan yeni projelerin

alana ve miras alanının sahip olduğu Üstün Evrensel Değere etkisini değerlendirmek, alanın niteliklerinin korunması ve Dünya Mirası Alanı olarak sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir.

Kara Surları Restorasyon Projeleri'nin miras alanı ve ÜED'ye etkisini değerlendirmek üzere hazırlanan KMED Raporu 6 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: Giriş Bölümü; KMED Raporu hazırlık sürecinde kullanılan bilimsel araştırma yöntemlerinin açıklandığı Yöntem Bölümü; Kara Surları Mirası Alanı'nın konumu, tarihçesi, önemi, ÜED'si, mimari tanımı, Koruma Bandı, ilgili yasal düzenlemeler ve yönetim şeması hakkında bilgi verildiği Kara Surları Miras Alanı Bölümü; Rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri ile tahribat ve onarımlarının değerlendirildiği Kara Surları Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri Bölümü; mirasın daha doğru anlaşılabilmesi, korunması ve yönetimi için bir araç olan miras yorumlamanın tanımı ve Kara Surları miras alanına dair yorumlama önerileri içeren Kara Surları'nı Yorumlama Bölümü ile Sonuç ve Öneriler Bölümü'dür.

Bu rapor, karar organları, yöneticiler, koruma uzmanları, mimarlar, plancılar, tasarımcılar, yüklenici firmalar, danışmanlar ile ilgili diğer kurum ve kuruluşların çalışmalarına rehberlik etmek üzere hazırlanılmıştır. Raporun UNESCO Dünya Mirası Merkezi (DMM), Dünya Mirası Komitesi (DMK), UNESCO'nun danışma organlarından Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council on Monuments and Sites - ICOMOS) ile UNESCO'nun 1972 tarihli *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi*'ne (Dünya Mirası Sözleşmesi) taraf olan devletlere de kaynak teşkil etmesi hedeflenmektedir.

2. YÖNTEM

ICOMOS KMED Rehberi'ndeki (2011) tavsiyeler doğrultusunda raporda bilimsel araştırma yöntemi olarak, literatür tarama, alan ziyareti ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.

Raporun hazırlanmasına rehberlik eden ana kaynak ICOMOS KMED Rehberi olsa da, ulusal ve uluslararası ölçekte hazırlanan KMED Raporları da hazırlık sürecinde örnek teşkil etmiştir.

Kara Surları'nın tarihçesi, askeri, mimari, sosyo-kültürel, arkeolojik, sanatsal, somut ve somut olmayan değerlerinin tarifi ve önemi, ÜED'si, özgünlüğü, bütünlüğü, mimari tanımı, koruma bandı ve koruma bandındaki alanlar, yasal mevzuat, tahribat ve onarımlarla ilgili bölümler için literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Literatür tarama için Suna ve İnan Kırac Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Koç Üniversitesi Geç Antik Çağ ve Bizans Araştırmaları Merkezi (GABAM) ile Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Tez Merkezi'nden yararlanılmıştır.

Literatür tarama kapsamında, DML'ye kayıtlı "İstanbul'un Tarihi Alanları" ile ilgili hazırlanmış, ancak henüz onaylanmamış olan KMED Raporları¹, "Uluslararası Kara Surları'nın Korunması İçin Uygun Yaklaşım ve Yöntemler Sempozyumu" (20-22 Ocak 2007) bildirileri, "Tarihi Yarımada Kara Surları Çalıştay Raporu" (2013), "Kara Surları Dünya Miras Alanı Koruma Sorunları İzleme Raporu" (Mayıs 2014), "Kara Surları ve Hendek Bostanları Üzerine Tarih Araştırması Raporu" (Şubat 2016), "UNESCO Dünya Mirası Alanlarında KMED Çalıştay Sonuçları Değerlendirme Raporu" (2019), Kara Surları ve miras alanıyla ilgili yazılmış arkeoloji, sanat tarihi raporları ile Kara Surları Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projelerini hazırlayan firmaların projeleri, raporları ve sunumları incelenmiştir.

Raporun hazırlık sürecinde, 21 Mayıs 2020, 12 Haziran 2020 ve 26 Haziran 2020 tarihlerinde, 3 etaba ayrılan Kara Surları Rölöve, Restorasyon ve Restitüsyon Projeleri'ni hazırlayan müellif firmaların yetkilileri ve teknik personeli ile birlikte alan ziyareti

¹ İstanbul Boğazı Karayolu Tüp Geçiş Projesi "Avrasya Tüneli" KMED Raporu, Mayıs 2013; İstanbul Ayasofya Medresesi KMED Raporu, 2014 (Onaylanmış); Haliç Metro Geçiş Köprüsü KMED Raporu, 2014; Anemas Zindanı KMED Raporu, Temmuz 2019; İstanbul Kara Surları Koruma Alanı Projeleri KMED Raporu, Eylül 2019.

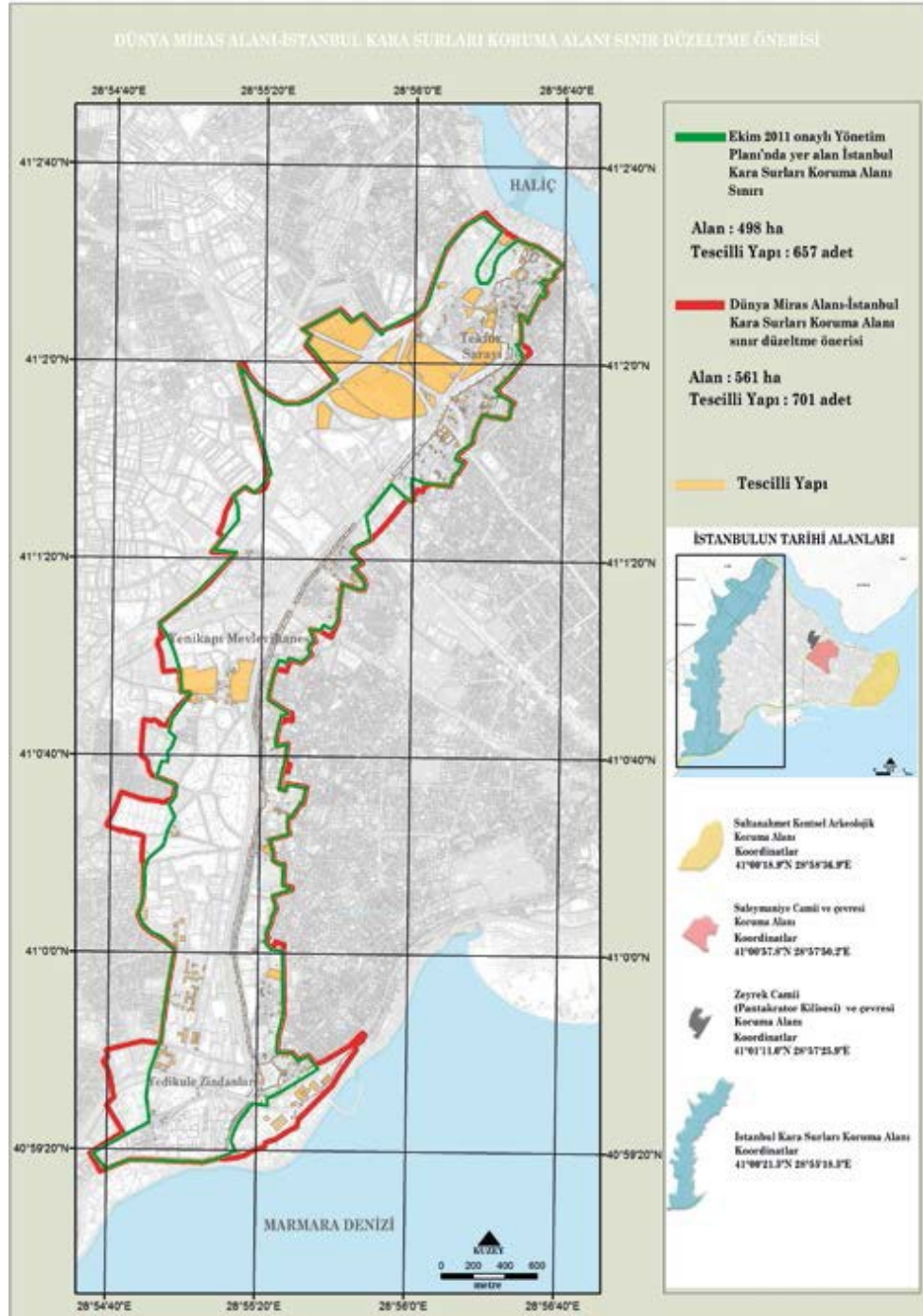
gerçekleştirilmiş ve görüşme yapılmış; böylece firmaların koruma yaklaşımları ve alanın mevcut durumu hakkındaki tespitleri ile ilgili hem bilgi edinilmiş hem de her bir etap yerinde incelenmiştir.

Kara Surları Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri çalışmaları yapının tamamı ile ilgili kararları kapsamaktadır. Bu çerçevede KMED Raporu da yapının bütünü değerlendirilerek hazırlanmıştır.

3. İSTANBUL KARA SURLARI MİRAS ALANI

447 yılında yapılan ve İstanbul'u karadan gelen saldırılara karşı koruyan, askerî, mimari, sosyo-kültürel, arkeolojik, tarihi öneme ve somut olmayan değerlere sahip Kara Surları, 1985 yılında İstanbul'un Tarihi Alanlarından biri olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıt edilmiştir.

2011 yılında onaylanıp yürürlüğe giren İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı'nda Kara Surları Dünya Mirası Alanı büyüklüğü 498 hektar ve bu alandaki tescilli yapı sayısı 657 adet olarak belirtilmiştir. 2018 yılında güncellenen İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı güncelleme çalışmaları kapsamında daha önce tampon bölge içinde yer alan (hem Sur Tecrit Alanı hem de Dünya Mirası Alanı sınırları dışında kalan) küçük bir alan Kara Surları Koruma Alanı sınırları içine dâhil edilmiş; güncelleme çalışmaları kapsamında Kara Surları Dünya Mirası Alanı sınırları Sur Tecrit Bandını da kapsayacak şekilde revize edilmiştir. Kara Surları Dünya Mirası Alanı'nın önerilen yeni sınırı 561,3 hektar büyüklüğünde olup, bu alanda 5639 yapı bulunmaktadır. 2018 tarihli İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı'na göre alandaki tescilli yapı sayısı 701 adettir (Şekil 1) .

Şekil 1 Kara Surları Dünya Mirası Alanı sınırları, 2011 ve 2015

Tescilli olan 701 yapının 55'i zaman içinde farklı sebeplerle tahrip olarak yok olmuştur. Kara Surları Koruma Alanı'nda bulunan tescilli eserler, Dünya Mirası Alanlarında yer alan toplam tescilli eserlerin %25'i, Yönetim Planı Alanı'nda bulunan toplam tescilli eserlerin ise %7'sini oluşturmaktadır. Alanda yer alan tescilli 701 eserin 233'ünü anıtsal

yapılar, 315'ini ise sivil mimari örnekleri teşkil etmektedir. Zamanla yok olmuş 55 tescilli eserin 20'si anıtsal yapı, 28'i sivil mimari örneği, 7'si ise haziredir² (Ek 1).

Kara Surları Koruma Alanı'nda bulunan anıtsal yapıların bazıları şunlardır.

Camiler

Hacı Piri Camii [Leylak Yuvası Camii]: 1600'lü yılların başı, günümüzdeki yapı 2006 yılında inşa edilmiştir ve Yedikule'dedir.

Hacı Evliya Camii: 1600'lü yılların başı, Mevlanakapı

Kara Ahmet Paşa Camii: 1558, Topkapı

Mihrimah Sultan Külliyesi: 1566, Edirnekapı

Hadım İbrahim Paşa Camii: 1551, Silivrikapı

Toklu İbrahim Dede Camii: 15-16.yy. (?), Ayvansaray

Hacı Evhaddin Camii ve Hamamı: 1585, Yedikule

Neslişah Sultan Camii: 1522, Edirnekapı

İvaz Efendi Camii ve Çeşmesi: 16.yy., Eğrikapı

Merkez Efendi Camii: 16.yy., Mevlana Kapı'nın karşısında Zeytinburnu İlçesi sınırları içinde yer alır.

Kiliseler

Aya Yorgi Rum Kilisesi: 1836, Edirnekapı

Panayia Suda Kilisesi: 1851, Ayvansaray

Surp Kevork Kilisesi: 1866-1887, Samatya

Aya Dimitri (Samaşık) Kilisesi: 1834, Balat

Panayia Vlaherna Kilisesi (Kilise-Ayazma): 1860, Ayvansaray

Balıklı Meryem Ana Kilisesi (Kilise-Ayazma): 1835, Zeytinburnu

Balıklı Meryem Ana Kilisesi (Kilise-Ayazma): 1835, Zeytinburnu

Diğerleri

Yenikapı Mevlevihanesi: 1597, Mevlânâkapı'nın karşısında Zeytinburnu İlçesi sınırları içinde yer alır.

² Detaylı bilgi için bkz. İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı, **İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı**. İstanbul, 2018, 123.

Hız. Kab Mescidi: 1835, Eyüp

Muhammed El Ensari Türbesi: 1835, Ayvansaray

Elekçi Dede Türbesi: 1453, Silivrikapı

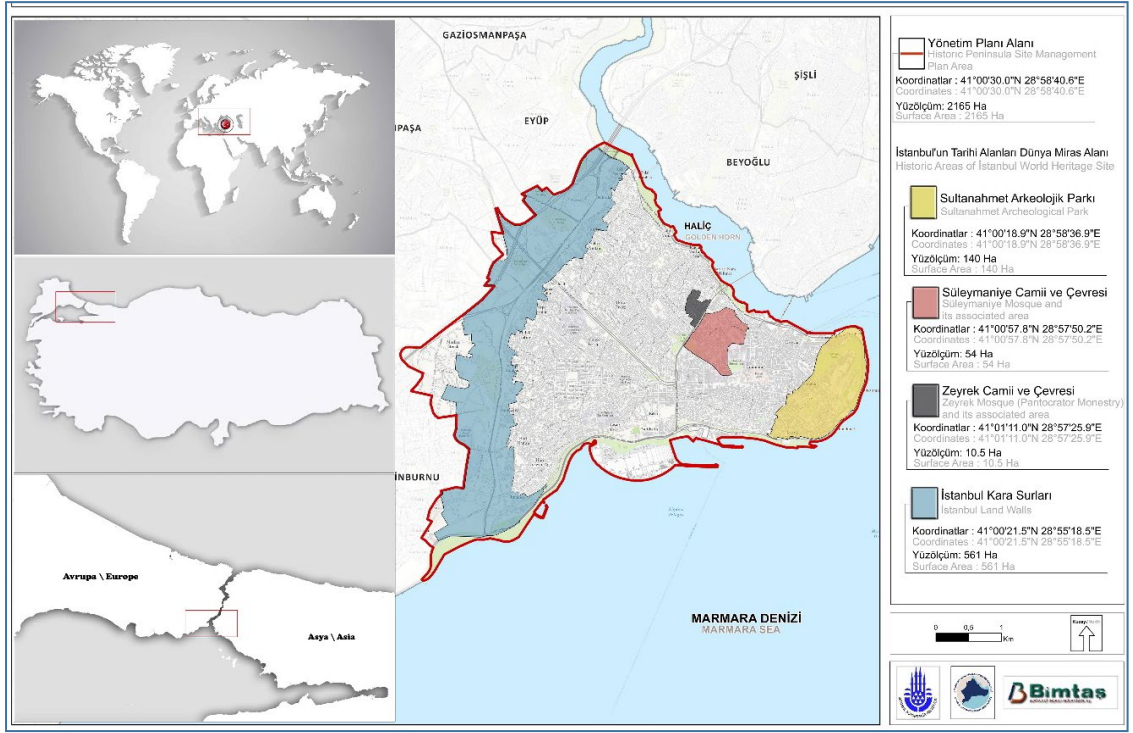
Satır Hasan Ağa Çeşmesi: 1692, Ayvansaray

Eğrikapı (Savaklar) Maksemi: 16.yy., Eğrikapı

Kara Surları Koruma Alanı'nda yer alan kültür varlıklarının yanı sıra yapı türleri, biçimleri, boyutları, cephe özellikleri, yol genişliği-yapı yüksekliği ilişkisi ve mülkiyet dokusu gibi unsurlara bağlı olarak oluşmuş özgün sokak dokusu da önem taşımaktadır. Yangınlar, önlem amaçlı düzenlemeler, yol genişletme çalışmaları ve yapı yoğunluğunun artması gibi etkenler özgün sokak dokusunun yer yer kaybedilmesine neden olmuştur.

3.1. Alanın Konumu

Kara Surları Koruma Alanı, Tarihi Yarımada'nın batı sınırında, kuzey - güney doğrultusunda Haliç'ten Marmara Denizi'ne kadar uzanmaktadır. Kara Surları, üç temel kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; Sur yapısı, Kara Surları İç Koruma Alanı ve Kara Surları Dış Koruma Alanı olarak tanımlanmaktadır. Sur yapısı ve Kara Surları İç Koruma Alanı Fatih ilçesi sınırlarında yer alırken, Kara Surları Dış Koruma Alanı Zeytinburnu, Eyüpsultan ve Bayrampaşa ilçeleri sınırları içerisinde yer almaktadır (Şekil 2),(Ek 7).

Şekil 2 İstanbul Tarihi Yarımada'da Kara Surları'nın konumu

Kara Surları Koruma Alanı içindeki fiziksel ve işlevsel kullanım alanları incelendiğinde, alan, sur içi ve sur dışı olmak üzere iki bölgeye ayrılmaktadır. Alandaki işlevlerin dağılımı aşağıdaki gibidir;

Sur İçi

Sur içinde sur koruma bandı ile sur arasında kalan kısım yoğun bir şekilde konut olarak kullanılmaktadır. Konut ve ticaret işlevi ise Fevzipaşa Caddesi'nin surlara yakın kısımlarında görülmektedir. Sur içi bölgesinde konut işlevli kullanımdan sonra en yoğun olarak yeşil alan kullanımı gelmektedir. Yeşil alanların yoğunlaştığı bölgeler, Beyazıtğa, Veleli Karabaş, Hacı Hamza, Hacı Evhaddin mahalleleridir.

Müze statüsündeki Yedikule Zindanları 2006 yılına kadar çeşitli konserlerin verildiği bir alan olarak kullanılmıştır. Yedikule Zindanları restorasyon çalışmaları nedeniyle kapatılmıştır ve günümüzde kullanılmamaktadır.

Vatan Caddesi'nin surlarla birleştiği alanda özel sağlık tesisi, öğrenci yurdu ve Fatih Spor Kompleksi olmak üzere sağlık, idari ve eğitim amaçlı kullanım yer almaktadır. Millet Caddesi'nin surlara yakın kısmında 4 ve 5 yıldızlı iki otel ile konaklama amaçlı kullanım görülmektedir.

Fevzipaşa Caddesi'nin surlarla birleştiği alanda Mihrimah Sultan Camii yer almakta, bu alanda aynı zamanda farklı dönemlere tarihlenen ve farklı dinlere ait dinî mimari örnekleri mevcuttur.

Sur Dışı

Kara Surları Koruma Alanı'nın sur dışında kalan bölgesinin çok önemli bir kısmı mezarlık ve yeşil alanlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, Zeytinburnu ilçesinde Maltepe, Merkez, Kazlıçeşme ve Seyitnizam Mahalleleri'nde, Eyüp İlçesi'nde ise Defterdar Mahallesi'nde mezarlıklar büyük alanları kaplamaktadır.

Bunun dışındaki Koruma Alanı'nda, konut, ticaret, sosyal alt yapı ve karma kullanıma ilişkin işlevler yer almaktadır. Mezarlık ve yeşil alanlardan sonra en geniş alan meskun bölge olmakla birlikte bu konutların beşte dördü Zeytinburnu'nda, beşte biri ise Eyüpsultan'da görülmektedir. Konut ve iş yeri bölgelerinin neredeyse hepsi Zeytinburnu İlçesi'ndedir. Konut, iş yeri, imalat ve depo alanları Zeytinburnu İlçesi'nde dağınık halde görülmektedir.

Surların dışında kalan bölgede iş yeri, imalat ve depo alanlarının büyük kısmı Zeytinburnu İlçesi'nde yer almaktadır. İş yeri, imalat ve depo işlevleri genellikle Merkezefendi ve Kazlıçeşme mahallelerinde, imalat işlevi Maltepe mahallesinde, iş yeri işlevi ise yoğunlukla Seyitnizam mahallesinde görülmektedir. Eyüp İlçesi'ndeki imalat alanları genellikle Defterdar Semti'nde bulunmakta; bu alanlar tekstil ve iplik üretimi için kullanılmaktadır.

Kara Surları dışında kalan sağlık ve eğitim hizmet alanlarının neredeyse hepsi Zeytinburnu İlçesi'nde yer almaktadır. Zeytinburnu İlçesi yoğunlukla teknik ve mesleki eğitim tesislerini, yurtları ve hastaneleri barındırmaktadır. Öte yandan, yapı yoğunluğu açısından Zeytinburnu ve Eyüp ilçeleri karşılaştırıldığında, Eyüp İlçesi daha yoğundur.

Kara Surları boyunca devam eden 10. Yıl Caddesi şehrin önemli ulaşım yollarından biridir. Fevzipaşa Caddesi ise, Şehzadebaşı ile Edirnekapı arasında yer almakta, buradan Sultançiftliği'ne ulaşılmaktadır. Bu yol, kentsel büyüme ve değişim alanlarından biri olan birinci derece kent içi yol sayılmaktadır. Vatan, Millet ve Fevzipaşa Caddeleri, Tarihi Yarımada'nın merkezi olan Aksaray'dan başlamakta, Kara Surları'na doğru devam etmekte ve bu surlara paralel ilerleyen 10. Yıl Caddesi'yle kesişerek D-100 Karayolu ile

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İstanbul Kara Surları Kültürel Mirası Etki Değerlendirme raporu, Mayıs-Eylül 2020 tarihleri arasında hazırlanmıştır. Raporun esas konusu; Kara Surları ve çevresinin özgün nitelikleri ile korunmasına yönelik olarak gerçekleştirilmekte olan restorasyon projelerinin miras alanının Üstün Evrensel Değerine potansiyel etkisinin değerlendirilmesidir. Bu çerçevede, Kara Surları'nın Üstün Evrensel Değeri, özgünlük ve bütünlüğünü doğrudan ya da dolaylı etkileyen tahribatlar ve onarımlar incelenmiş; 4 etaba ayrılmış olan Kara Surları Restorasyon Projeleri proje alanının ihale edilmiş olan ilk 3 etabındaki koruma yaklaşımları ve projeler değerlendirilmiş; uluslararası koruma ilkeleri doğrultusunda Kara Surları'nın yönetimi, korunması ve yorumlanması ile ilgili öneriler sunulmuştur. *ICOMOS Dünya Mirası Kültür Varlıkları İçin Etki Değerlendirmesi Rehberi* ve uluslararası KMED Rapor örneklerine dayanarak hazırlanan raporda, literatür tarama, alan ziyareti ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.

İstanbul Karar Surları, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı "İstanbul'un Tarihi Alanları" miras alanının bir parçası olarak Üstün Evrensel Değere sahip, tarihi belge niteliğinde bir kültür varlığıdır. Kara Surları uzun yıllardır ihmal edilmesine ek olarak çoğunluğu niteliksiz olan restorasyonlar sonucu bazı kısımları özgün kimliğini tamamen yitirmiştir. Öte yandan Kara Surları, çok kapsamlı bir müdahale ile İstanbul kent ve kültür hayatının önemli bir parçası hâline gelebilir. Bu raporla kültürel miras etki değerlendirmesi yapılan restorasyon projelerine bu açıdan bakıldığında projelerin kapsamlı bir müdahale yapmak üzere hazırlandığı tespit edilmiştir. Öte yandan 20. yüzyılda yapılan restorasyon çalışmalarının tamamı parçacı yöntemle ele alınmış, bu yüzden de yapılan uygulamalardaki yaklaşımlar birbirinden farklı sonuçlanmıştır. Rapor kapsamında değerlendirilen projelerde ise daha öncekilerden farklı olarak Kara Surları'nın tamamı ele alınmış ve mümkün olduğunca bütüncül bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılmıştır.

Proje müellifleri ile 21.05.2020 (3. etap), 12.06.2020 (1. etap) ve 26.06.2020 (2. etap) tarihlerinde yapılan alan ziyaretlerinde projeler hakkında detaylı bilgi edinilmiştir. Alan ziyaretleri sırasında proje müelliflerinin genel koruma ilke ve yaklaşımlarına ek olarak önerdikleri güçlendirme, tamamlama, temizleme ve konservasyon yöntemleri hakkında detaylı bilgi edinilmiştir. Proje müellifi olan üç mimarlık ofisinin de, bazı nüanslar dışında, koruma ilke ve yaklaşımlarının benzer olduğu gözlenmiştir. Bu durumun restorasyon uygulamalarında da sürdürülmesi sonucun başarısı açısından önem taşımaktadır.

Alan ziyaretlerinde edinilen bilgilere ek olarak hazırlanan projeler gözden geçirilmiş ve alanda açıklanan yöntemlerin projelerdeki yansımaları incelenmiştir. Projelerde yetkili idare inisiyatifi ile alınmış olan ortak koruma yaklaşımı kararlarının benimsendiği, restorasyon projelerinin hazırlanmasında rölöve projelerinin baz alınarak, Kara Surları'nın özgünlüğü ve bütünlüğünün

korunması ilkesine bağılı kalındığı gözlenmiştir. Kara Surları'nın statik olarak bütünlüğünü koruyamayacak durumda olan bölümleri için müdahalenin açık olarak görülebileceğı, estetik olarak mümkün olduğunca etkisiz ve geri alınabilir müdahale yöntemleri ile sağlamlaştırma önerildiğı tespit edilmiştir.

Restorasyon projelerinin uygulamasına yönelik olarak İ.B.B. ve BİMTAŞ'ın ortak kararıyla oluşturulmuş bilim kurulu, alınacak uygulama kararlarının uyumlulaştırılması açısından önem taşımaktadır. Bu sayede, geçtiğimiz on yıllarda yapılmış müdahalelerden farklı olarak tüm Kara Surları restorasyon çalışmaları için mevcut koruma ilke ve yöntemleri uygulanabilecektir.

Alan ziyaretleri, proje müellifleri ile alanda yapılan görüşmeler ve projelerin incelenmesi sonucu elde veriler ışığında restorasyon projelerinin olası etkileri değerlendirilmiştir. 2018 yılında revizyonu yapılmış olan İstanbul Tarihi Alanlar Alan Yönetim Planında Kara Surları ile ilgili alınmış olan kararlara, uygulanmış ve yürürlükte olan eylem proje paketlerine uygun olarak, ilgili tüm paydaşların katılım düzeylerine göre eşgüdüm içerisinde restorasyon projelerinin uygulama ve sonraki aşamaları için aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Projelerde önerilen restorasyon yaklaşımlarını büyük oranda uyumluluk göstermesi, restorasyon uygulamalarının sonuçlarını da olumlu etkileyecektir.
- Önerilen uygulamalar, gerekli yerlerde strüktürel güçlendirmeler yapmak ve kültür varlığının mevcut halinin dondurulması olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında önerilen restorasyon yaklaşımlarının evrensel ilkelerle uyumlu olduğu ve sonuçların daha önceki yıllara ait tartışmalı uygulamalardan farklı olacağı öngörülmektedir.
- Kültür varlığının bakımsız kalması tahribatın ve yer yer çökmelerin devam etmesine neden olmaktadır. Bu durum kültür varlığının kendisinin ve yakın çevresinin bir çöküntü olanı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ayrıca çevrede yaşayanlar için de güvenlik riski oluşturmaktadır. Restorasyon uygulamaları sonucu gerek kültür varlığı ve yakın çevresinin çöküntü hali sona erecek gerekse kültür varlığı İstanbul'un kültürel hayatına katılabilecektir. Ayrıca kültür varlığının Üstün Evrensel Değeri göz önünde bulundurarak hem kentin günlük hayatına katılması hem de turizm açısından taşıdığı potansiyelin değerlendirilebilmesi yönünde hazırlanacak olan "Kara Surları Stratejik Planı" doğrultusunda eylem ve müdahalelerin yapılması kültür varlığı ve yakın çevresinin koruma ve yönetimi açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır. Önerilen Kara Surları Stratejik Planı; kültür varlığının tahribatına yol açan araç trafiğinin önlenmesi için Ulaşım Master Planı'nı ve kültür varlığının bulunduğu çevrenin turizm odaklı olarak değerlendirilebilmesi ve kültür varlığının daha iyi izlenebilmesi/anlaşılabilmesi için ziyaretçi yönetiminin de belirtildiğı Turizm Master Planı çalışmalarını içermelidir.

- Bu ölçekteki bir kültür varlığının uluslararası ilkeler doğrultusunda restore edilmesi Türkiye'deki restorasyon uygulamaları konusundaki mevcut bilgi ve deneyimi pekiştirecek ve bundan sonraki benzer uygulamaların niteliğini olumlu yönde etkileyecektir.

Bu kadar geniş bir alana yayılmış, yüzyıllar içinde çok fazla katmanın üst üste geldiği, tahribatın çok yoğun olduğu ve kentleşmeden olumsuz etkilenmiş bir kültür varlığının restorasyonunun ancak uzun bir sürede yapılabileceği kabulü ile çalışmalara başlanması önem taşımaktadır. Türkiye'deki restorasyon uygulamalarının başarısızlığının önemli bir sebebi de hızlı yapılmasıdır. Bu durumu oluşturan kanuni düzenlemelerin Kara Surları özelinde yeniden ele alınması ve bu büyüklükteki bir kültür varlığının restorasyonu için gereken gerçekçi sürenin sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde Kara Surları'nda gerçekleştirilmiş önceki restorasyonlarda karşılaşılan sonuçların tekrarlanması olasıdır.

Restorasyon uygulamalarının en başında, yapılacak uygulamalar İstanbul halkına detaylı olarak anlatılmalı, sürecin her aşamasının şeffaf olması sağlanmalı ve kentliye düzenli olarak bilgi verilmelidir. Restorasyon uygulamasının ve sonrasındaki sürecin sağlıklı olabilmesi için kentlinin bu mirası içselleştirmesi ve sahiplenmesi büyük önem taşımaktadır.

Kara Surları'nın dünya mirası olduğu göz önüne alınarak restorasyon uygulamaları hakkında uluslararası kamuoyu da düzenli olarak bilgilendirilmelidir.

Kara Surları'nda yürütülecek restorasyon uygulamaları mimarlık, arkeoloji, sanat tarihi ve konservasyon alanları başta olmak üzere, restorasyon biliminin ilgili alanlarında eğitim gören üniversite öğrencileri için çok değerli bir laboratuvar ve yerinde öğrenme fırsatı sunmaktadır. Bu yüzden başta Türkiye'de bu alanlarda eğitim gören öğrenciler olmak üzere tüm dünyadan öğrencilerin bu eşsiz deneyime katılmaları teşvik edilmeli, bu katılımın gerçekleşmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Kültür varlıklarının düzenli bakımı, uzun vadede restorasyon ihtiyaçlarının en aza indirgenmesi için izlenmesi gereken temel yöntemdir. Söz konusu kültür varlığı Kara Surları ölçeğindeyse düzenli bakım en az restorasyon kadar önem taşımaktadır. Bu yüzden de, Kara Surları'nda başlatılacak yeni restorasyon çalışmalarının başından itibaren bu kültür varlığına özel bir birim tarafından yönlendirilmesi önemli bir kazanç olacaktır.

Şu anda İ.B.B. bünyesindeki Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı'nda İstanbul Surları ile ilgilenen bir birim olmakla birlikte, bu birimin asli görevi projelerin üretilmesi, kontrol edilmesi ve diğer bazı idari ilerin yürütülmesi ile kısıtlı kalmaktadır. Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı bir kültür

varlığının tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek donanımda bir birimin kurulması büyük önem taşımaktadır. Böyle bir birimin insan kaynakları yapısı ve görevleri aşağıdaki gibi tanımlanabilir.

- Genel stratejileri belirleyecek ve çalışmaları yönlendirecek, koruma alanında uzman bilim insanları ve kültürel miras alanında çalışan sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşan bir yürütme grubunun kurulması.
- Mimar, arkeolog, sanat tarihçi, konservatör-restoratör, inşaat mühendisi, malzeme bilimci başta olmak üzere restorasyon ile ilgili tüm teknik alanlardan uzmanlardan oluşan bir çekirdek kadronun kurulması.
- Miras yorumlama, çocuk ve yetişkin eğitimi, halkla ilişkiler ve kaynak geliştirme alanlarında uzman kişilerden oluşan ikinci bir çekirdek kadronun kurulması. Başta kültür varlığının yakın çevresinde yaşayanlar olmak üzere, tüm İstanbul halkına yönelik çocuk ve yetişkin eğitimlerinin planlanıp yürütülmesi.
- Restorasyon çalışmalarında yer alacak işçilerin bu birimde sürekli bir ekip olarak istihdam edilmesi ve çalışmaların en başında kültür varlığının değerleri ve önemi ile ilgili eğitim almaları, restorasyon çalışmaları sonrasında da kültür varlığının düzenli bakımı için bu ekipten yararlanılması.
- Teknik uzmanlardan oluşan birim tarafından teknik çalışmalar yürütülürken, diğer ekip tarafından bu çalışmaların ulusal ve uluslararası kamuoyu ile düzenli olarak paylaşılması.
- Restorasyon çalışmaları tamamlanan bölgeler için miras yorumlama çalışmalarının planlanıp yürütülmesi.

Kara Surları Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri çalışmaları yapının tamamı ile ilgili kararları kapsamaktadır. Uygulamaya dönük malzeme ve yöntem kararları tüm aşamalarda bilim heyetinin de uygun göreceği ve yerine özgü kararlar ile yürütülmelidir. Bu çerçevede KMED Raporu malzeme ve yöntem kararları dışında tutularak hazırlanmıştır.

Kültürel Miras Etki Değerlendirmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır:

(Coğrafi sınırlar + olasılık + geri dönüş olasılığı + kaynak kaybı + süre + birikimsel etki) x şiddet

COĞRAFİ ETKİ SINIRLARI: Projenin etkisinin hissedileceği alanın sınırlarıdır.

1	Mevkii	Etki sadece İstanbul Kara Suları İç ve Dış Koruma Alanı çevresi üzerinde hissedilecektir.
2	Mahal/İlçe	Fatih İlçesi/Tarihi Yarımada etkilenecektir.
3	Şehir/Bölge	İstanbul'un ve/veya Marmara Bölgesi'nin tamamı etkilenecektir.
4	Ulusal/Uluslararası	Ülke ya da uluslararası düzeyde etkili olacaktır.
OLASILIK: Etkinin oluşma olasılığıdır.		
1	Düşük olasılık	Etkinin oluşma şansı düşük ve %25'in altındadır.
2	Mümkün	Etki %25-%50 ihtimalle oluşabilir.
3	Olası	Etki %50-%75 ihtimalle oluşabilir.
4	Kesin	Etki %75'ten yüksek olasılıkla oluşacaktır.
GERİ DÖNÜŞ OLASILIĞI (TERSİNİRLİK): Alanın etki başlamadan önceki haline dönebilme olasılığıdır.		
1	Tamamen tersinir	Alan küçük önlemlerle etki başlamadan önceki duruma döndürülebilir.
2	Kısmen tersinir	Alan yoğun önlemlerle etki başlamadan önceki durumuna kısmen döndürülebilir.
3	Çoğunlukla kalıcı	Çok yoğun önlemler bile etkiyi geri çevirmekte yetersiz kalır.
4	Kalıcı	Etki kalıcıdır ve karşısında alınabilecek herhangi bir önlem yoktur.
KAYNAK KAYBI VE YERİNE KONMASI: Önerilen aktivitelerin sonucunda miras kaynaklarının ne derece kaybedileceğinin tanımıdır.		
1	Kaynak kaybı yok	Etki, kaynak kaybına yol açmayacaktır.
2	İhmal edilebilir kaynak kaybı	Etki, ihmal edilebilir derecede küçük oranda kaynak kaybına yol açacaktır.
3	Ciddi kaynak kaybı	Etki, ciddi şekilde kaynak kaybına yol açacaktır.
4	Bütün kaynakların kaybı	Etki, bütün kaynakların kaybına yol açacaktır.
SÜRE: Önerilen aktivitenin miras üzerindeki etkilerinin süresini tanımlar.		
1	Kısa vadeli	Miras üzerindeki etkiler, önlemler ya da doğal süreçler sonucunda 0-2 sene arasında tamamen yok olacaktır.
2	Orta vadeli	Miras üzerindeki etkiler yapım çalışmalarından sonra bir süre daha devam edecek, 2-10 sene zarfında önlemler ya da doğal süreçler sonucunda tamamen yok olacaktır.
3	Uzun vadeli	Miras üzerindeki etkiler, gelişimin tamamı boyunca devam edecek, sonrasında 10-50 sene zarfında önlemler ya da doğal süreçler sonucunda yok olacaktır.
4	Kalıcı	Miras üzerindeki etkiler, önlemler ya da doğal süreçler tarafından yok edilmeyecek, belirsiz bir süre boyunca devam edecektir.
BİRİKİMSSEL ETKİLER: Kendi içinde çok önemli olmadığı halde, diğer faktörler ya da elemanlarla bir araya gelince artan etkileri tanımlar.		
1	İhmal edilebilir	Projenin birikimsel etkisi ihmal edilebilir düzeyde olacaktır.

2	Düşük	Projenin birikimsel etkisi düşük seviyede olacaktır.
3	Orta	Projenin orta seviyeli birikimsel etkisi olacaktır.
4	Yüksek	Projenin birikimsel etkisi yüksek olacaktır.
ŞİDDET: Etkinin boyutunu tarifler.		
1	Düşük	Proje, alanın nitelik, kullanım ve bütünlüğünü algılamayacak kadar düşük bir seviyede etkiler.
2	Orta	Proje, alanın niteliklerini etkiler; ancak alan benzer şekilde işlemeye ve genel bütünlüğünü korumaya devam eder.
3	Yüksek	Proje, alanın nitelik, kullanım ve bütünlüğünü öyle ciddi bir şekilde etkiler ki alandaki sistem ve işleyişler geçici bir süre kesintiye uğrar. Rehabilitasyon ve geri dönüş bedelleri yüksektir.
4	Çok yüksek	Proje, alanın nitelik, kullanım ve bütünlüğünü geri dönüşü olmayan bir şekilde etkiler. Rehabilitasyon ya çok masraflıdır ya da mümkün değildir.

Miras Etki Değerlendirme puantajları (Gaiger 2015, Farm Putfontein 26 IR KMED raporundan uyarlanmıştır).

Yukarıdaki tabloya karşılık gelen değerler,

(Coğrafi sınırlar + olasılık + geri dönüş olasılığı + kaynak kaybı + süre + birikimsel etki) x şiddet

$$(1+4+2+1+3+1)*2=24$$

Geri Dönüş Olasılığı, Kaynak Kaybı ve Yerine Konması ile Şiddet değerleri 1 ve 2 puan üstü olmadığı için miras etki değerinin özgünlük ve bütünlüğünü “olumlu etkileyeceği” seçeneği seçilmiştir.

Puan	Etki Puantajı	Tanım
6-28	Düşük Olumsuz Etki	Beklenen etkinin sonuçları ihmal edilebilir düzeyde olacaktır ve az önlem gerektirecektir.
	Düşük Olumlu Etki	Beklenen etkinin düşük seviyede olumlu etkileri olacaktır.
29-50	Orta Olumsuz Etki	Beklenen etkinin orta düzeyde sonuçları olacaktır ve orta seviyede önlemler gerekecektir.
	Orta Olumlu Etki	Beklenen etkinin orta seviyede olumlu etkileri olacaktır.
51-73	Yüksek Olumsuz Etki	Beklenen etkinin yüksek düzeyde sonuçları olacaktır ve kabul edilebilir bir sonuca erişebilmek için pek çok önlem alınması gerekecektir.
	Yüksek Olumlu Etki	Beklenen etkinin önemli ölçüde olumlu etkileri olacaktır.
74-96	Çok Yüksek Olumsuz Etki	Beklenen etkinin kalıcı olumsuz etkileri olacaktır ve sonuçlarının önlemlerle azaltılması mümkün değildir.
	Çok Yüksek Olumlu Etki	Beklenen etkinin çok önemli olumlu etkileri olacaktır.

7. KAYNAKÇA

Ahunbay, M., “Kara Surları”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. c.7, İstanbul 1994.

Ahunbay, M. ve Z. Ahunbay, “Recent work on the land walls of İstanbul: Tower 2 to tower 5”, **Dumbarton Oaks Papers**, 54 (2000), 227-239.

Ahunbay, M. ve Z. Ahunbay, “Sur Onarımları”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. c.7, İstanbul, 1994.

AArtı Planlama Peyzaj Mimarlık İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., **Karasurları 1. Etap Rölöve Raporları**,2017.

AArtı Planlama Peyzaj Mimarlık İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., **Karasurları 1. Etap Restitüsyon Raporları**,2017-2018.

AArtı Planlama Peyzaj Mimarlık İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., **Karasurları 1. Etap Restorasyon Raporları**,2017-2019.

Akant Tasarım Rest. Uyg. Tic. Ltd. Şti., **Karasurları 1. Etap Rölöve Raporları**,2016-2018.

Akant Tasarım Rest. Uyg. Tic. Ltd. Şti., **Karasurları 1. Etap Restitüsyon Raporları**,2017-2019.

Akant Tasarım Rest. Uyg. Tic. Ltd. Şti., **Karasurları 1. Etap Restorasyon Raporları**,2017-2020.

Arabacıoğlu, F. P., **Sur - Kent İlişkisinin Çevre Düzenleme Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi**. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul, 2007.

Asutay-Effenberger, N., **Die Landmauer von Konstantinopel-Istanbul**. Berlin: De Gruyter, 2007.

Atalı, H., **Kentsel Yenileme Sürecinde Ayvansaray (Türk) Mahallesi Örneği**. Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 2019.

Başer, B. ve H. E. Tunçay, “Understanding the spatial and historical characteristics of agricultural landscapes in İstanbul”, **ITU Journal of the Faculty of Architecture**. (7/2) 2010, 106-120.

Bilgin, A., 2010, “Osmanlı Dönemi İstanbul Bostanları (Bir Giriş Denemesi)”, **Yemek ve Kültür**. İstanbul, 20 (2010), 86-97.

Çorakbaş, F.G., Aksoy, A. ve A. Ricci, **İstanbul Kara Surları Dünya Miras Alanı Koruma Sorunları İzleme Raporu. Tarihi Yedikule Bostanları Üzerine Özel Bir İnceleme.** İstanbul, 2014.

Eyice, S., “İstanbul’da İhmal Edilmiş Tarihi Bir Semt, Ayvansaray”, **Taç Vakfı Dergisi.** 2, 5 (1987), 33-49.

Eyice, S. “Tarih İçinde İstanbul ve Şehrin Gelişmesi”, **Atatürk Konferansları VII (1975).** Ankara, 1980, 89-182.

Foss, C. ve D. Winfield, **Byzantine Fortifications: An Introduction.** Pretoria: University of South Africa, 1986.

Global Mühendislik-Müşavirlik Ltd. Şti., **Karasurları 3. Etap Rölöve Raporları,**2017.

Global Mühendislik-Müşavirlik Ltd. Şti., **Karasurları 3. Etap Restitüsyon Raporları,**2017.

Global Mühendislik-Müşavirlik Ltd. Şti., **Karasurları 3. Etap Restorasyon Raporları,**2017.

Gülsevil, İ., **İstanbul Sur Kapıları.** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, yayınlanmamış mezuniyet tezi, İstanbul, 1969.

Ortaylı, İlber, “Tarihsel Perspektiften Sur Dışı” , **Surların Öte Yanı Zeytinburnu,** editör: Burçak Evren, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2003,154-163

Meyer-Plath, B. ve A.M. Schneider, **Die Landmauer von Konstantinopel.** Berlin: De Gruyter, 1943.

<http://gezginlerkulubu.org>, [01.09.2020].

<http://www.alanbaskanligi.gov.tr/>, [01.09.2020].

http://www.murataydintr.com/Document/DocumentGalery/Kültür_Vadisi.pdf, [07.10.2013].

<http://www.yenimesaj.com.tr/istanbulun-surlari-zamana-direniyor-H1318920.htm>, [01.09.2020].

<http://www.zeytinburnu.bel.tr/Sayfa/97/projeler/kultur-vadisi-projesi.aspx>, [07.10.2013].

<https://sites.ibb.gov.tr/ebrucorman/istanbul-kara-surlari-koruma-alani/>, [01.09.2020].

<https://www.arkitera.com/haber/sur-dibinde-betonarme-yenileme/>, [01.09.2020].

<https://www.canercangul.com>, [01.09.2020].

<https://www.memleket.com.tr/ayvansaray-turk-mahallesi-yenileme-calismalari-896472h.htm>, [01.09.2020].

ICOMOS,
<https://www.icomos.org/en/practical-information/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/160-charter-for-the-protection-and-management-of-the-archaeological-heritage>, 1990, [30.06.2020].

ICOMOS,
[http://ictp.icomos.org/downloads/ICOMOS Interpretation Charter ENG 04 10 08.pdf](http://ictp.icomos.org/downloads/ICOMOS%20Interpretation%20Charter%20ENG%2004%2010%2008.pdf), 2008, [30.06.2020].

İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı, **İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı**. İstanbul, 2018.

Keyder, Ç., **Istanbul: Between the Global and the Local**. Rowman & Littlefield, 1999.

Krischen, F. , **Die Landmauer von Konstantinopel**. Berlin: De Gruyter, 1974.

Meyer-Plath, B. ve A.M. Schneider, **Die Landmauer von Konstantinopel**. Berlin: De Gruyter, 1943.

Miller, T., “Theodore Studites: Testament of Theodore the Studite for the Monastery of St. John Studios in Constantinople”, **Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founders’ Typika and Testaments**. Ed. John Thomas ve Angela Constantinides Hero. Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2000, 67-83.

Millingen, A. V., **Byzantine Constantinople, The Walls of The City and Adjoining Historical Sites**. London, 1899.

Müller-Wiener, W., **İstanbul’un Tarihsel Topografyası**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Oral, E., **Tarihi Kentsel Çevrelerin Korunmasında Yasal Düzenlemelerin Kent Kimliğine Etkileri Sulukule Örneği**. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 2009.

Ortaylı, İ., “Tarihsel Perspektiften Sur Dışı”, **Zeytinburnu: Surların Öte Yanı**. Haz. Burçak Evren, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2005, 154-163.

Sarı, T., “Sınır(sız)-Yer(siz)-Mekân(sız): Kara Surlarının Kentsel Dokudaki Temsil Sorunsalına İlişkin Bir Okuma”, **III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi (15-18 Mayıs 2014) Bildiriler Kitabı IV**. Sakarya, 211-221.

Sarımeşe, F., **18. ve 19. Yüzyıl İstanbul Surlarında İnşa ve Onarımlar**. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 2018.

Shopov, A. ve A. Han, “Osmanlı İstanbul’unda Kent İçi Tarımsal Toprak Kullanımı ve Dönüşümleri: Yedikule Bostanları”, **Toplumsal Tarih**. 236 (2013), 34-38.

Tanyeli, G., “İstanbul Karasurlarında 1986-1990 Yılları Arasında Yapılan Onarımlar”, **Uluslararası Karasurlarının Korunması için Uygun Yaklaşım ve Yöntemler Sempozyumu (İstanbul, 20-22 Ocak 2007)**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2007.

Tunay, İ., **İstanbul Sur Kapıları. Topkapı**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş Yayınları, 2014.

Turnbull, S., **The Walls of Constantinople AD 324-1453**. Oxford: Osprey Publishing Ltd., 2004.

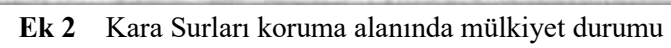
İstanbul Boğazı Karayolu Tüp Geçiş Projesi Kültürel Miras Etki Değerlendirmesi “Avrasya Tüneli” Doku Etki Değerlendirmesi. 2013.

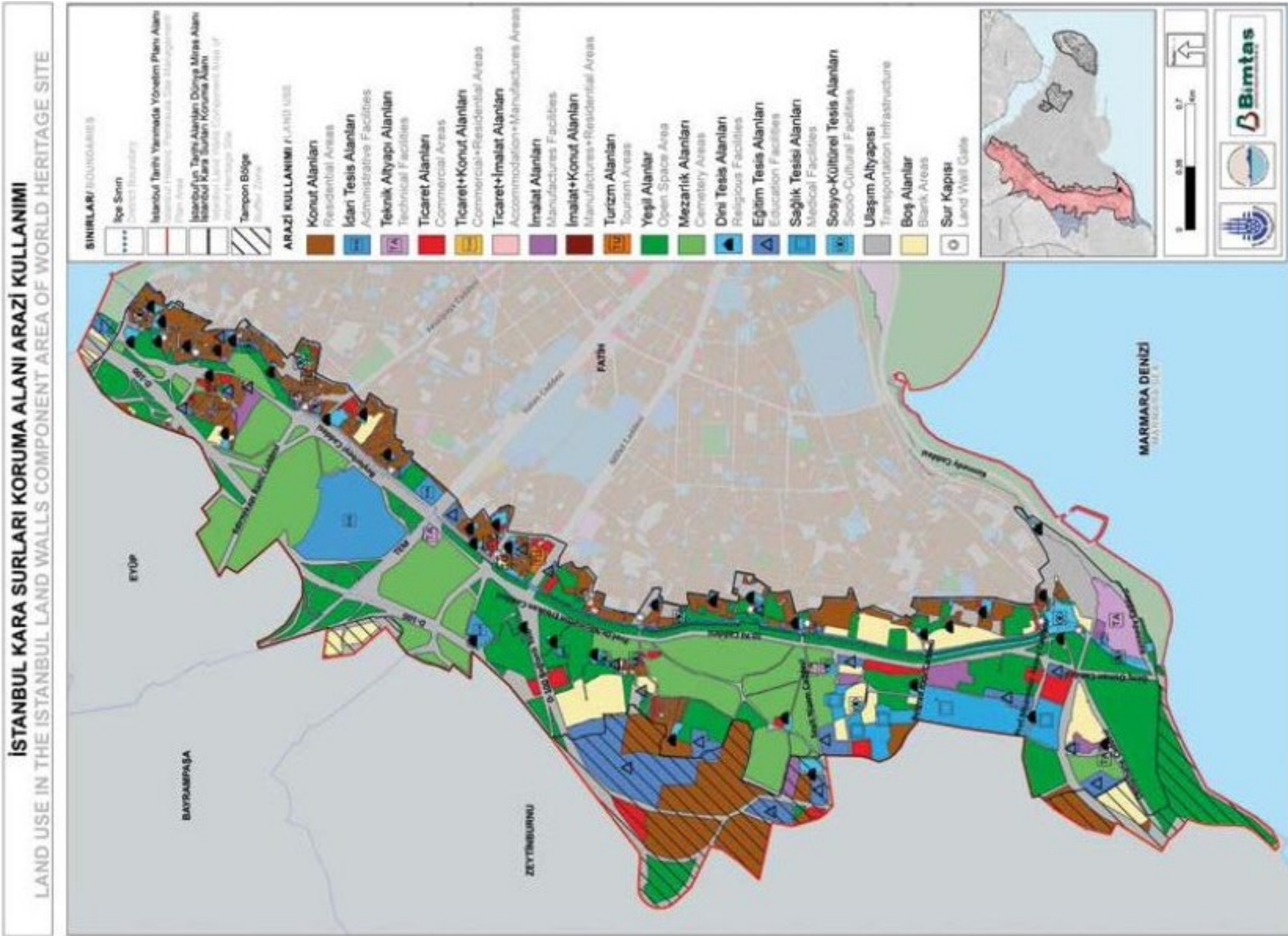
T46 Hipojesi, Rölöve ve Restorasyon Projesi Rapor Dosyası. Ocak 1994.

EKLER

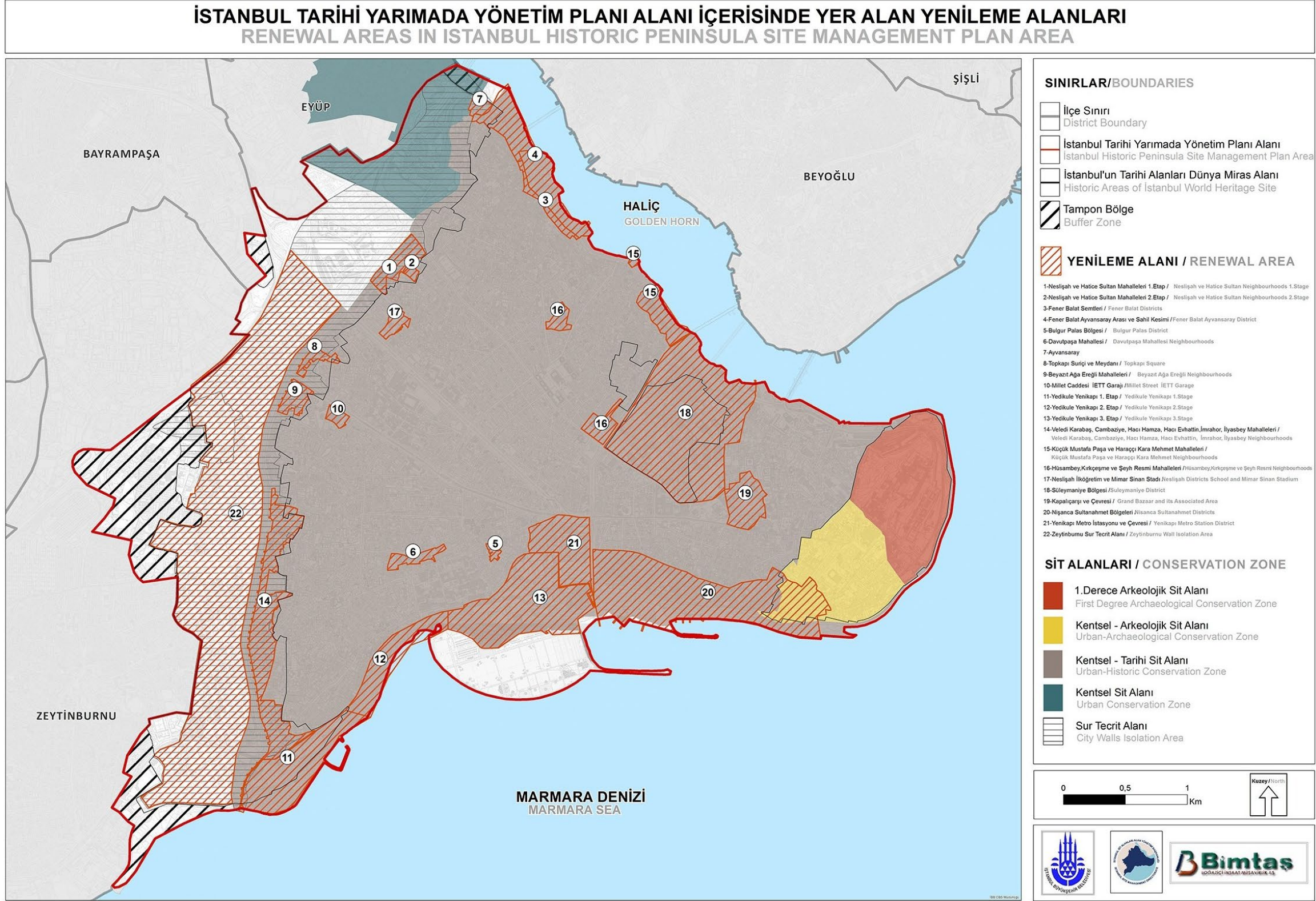
245

OWNERSHIP STATUS OF THE ISTANBUL LAND WALLS COMPONENT AREA OF WORLD HERITAGE SITE

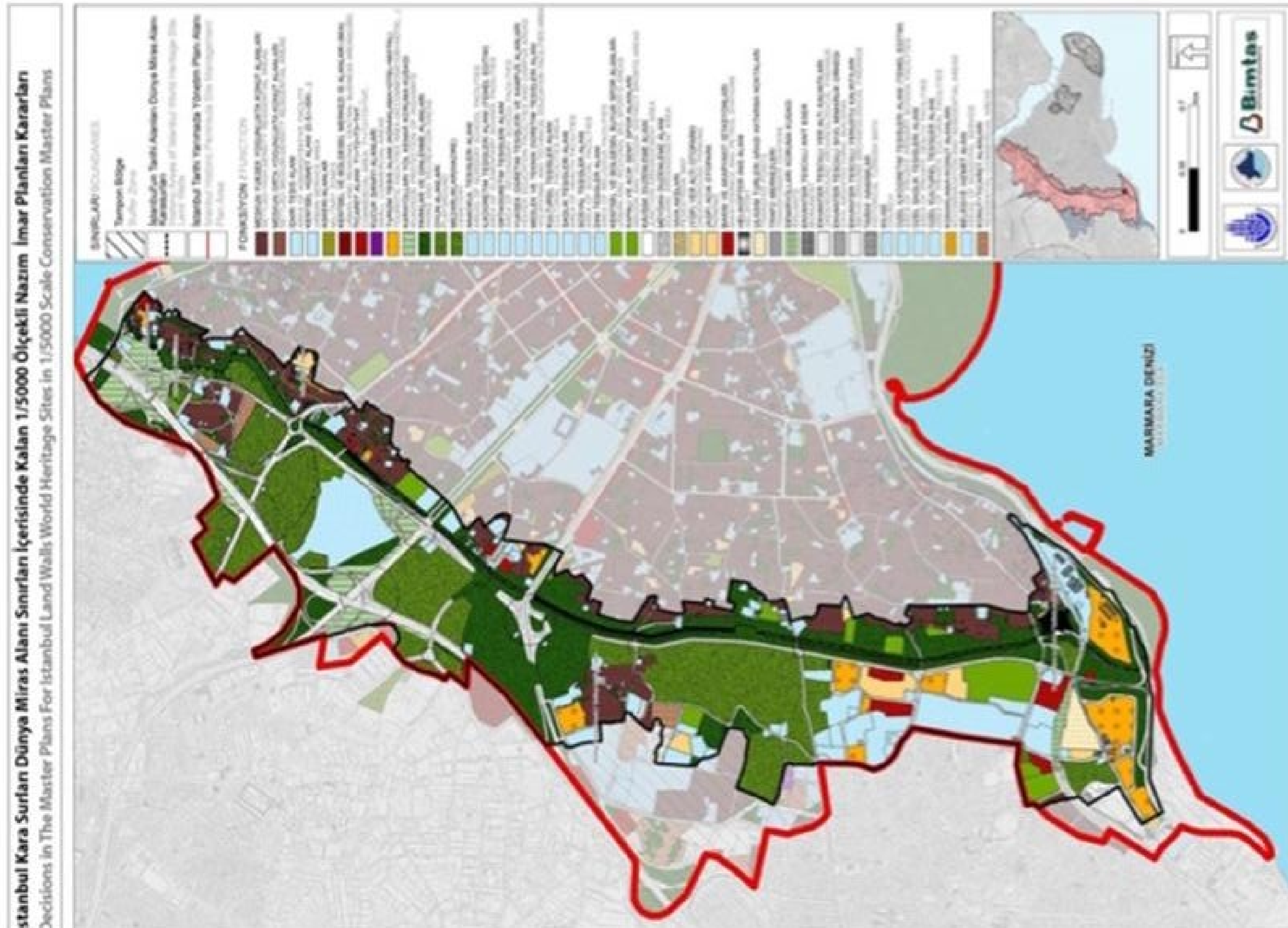

Ek 3 Kara Surları koruma alanında arazi kullanımı

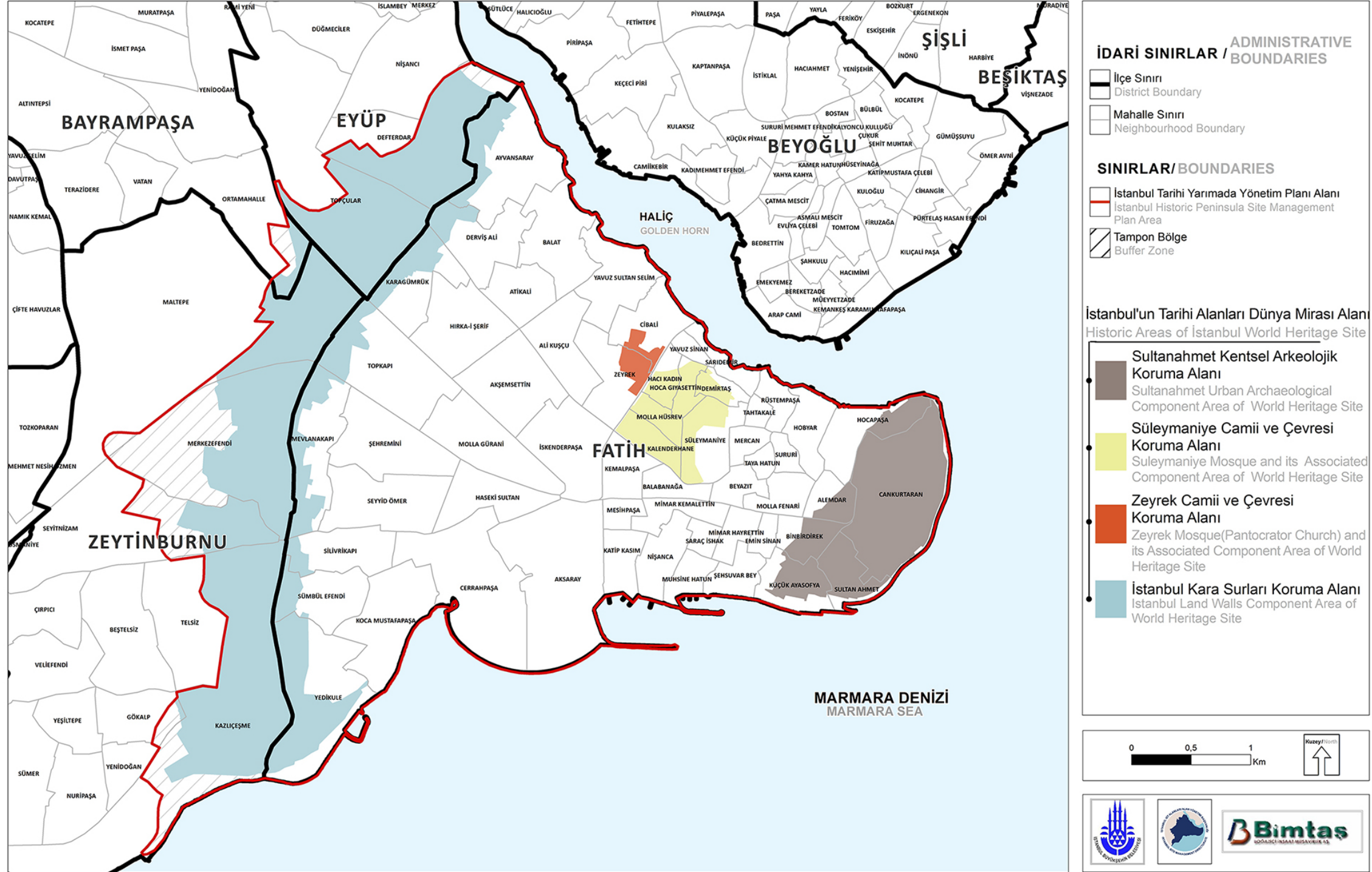

Ek 4 İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı'nda yer alan yenileme alanları

Ek 5 Kara Surları koruma alanında 1/5000 nazım imar planı kararları

İSTANBUL TARİHİ YARIMADA YÖNETİM PLANI ALANI İDARİ SINIRLAR
ADMINISTRATIVE BOUNDARIES OF THE ISTANBUL HISTORIC PENINSULA MANAGEMENT PLAN AREA

Ek 7 İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanı İdari Sınırlar